
MORALNO-ISTRAŽIVAČKA EVALUACIJA VRIJEDNOSNE
DIMENZIJE SPOLNOSTI I S NJOM POVEZANIH PITANJA
BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

(Rezultati znanstveno-istraživačkog projekta “Kršćanski
identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života”)

Suzana Vuletić, Đakovo

Sveučilište u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
e-mail: suzanavuletic@yahoo.com

UDK: 265.5
176
173
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 12/2009.

Sažetak

Ovaj rad donosi rezultate istraživačkih cjelina posvećenih temama spolnog morala, predbračnoga i obiteljskog života, kao dijela znanstveno-istraživačkog projekta Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu nazvanog “Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života”. U radu se analiziraju četiri tematske cjeline koje pokušavaju uvidjeti odraz vjerničkog identiteta na odabranim područjima: predbračnih odnosa, korištenja prirodnih metoda reguliranja plodnosti odgovornog roditeljstva, stavova vjernika o medicinski potpomognutoj/unjetnoj oplodnji i prihvaćanju neželjene trudnoće, odnosno stavove o pobačaju. U prvom dijelu rada naznačeni su ciljevi i hipoteze vezani uz nabrojene tematske cjeline, dok drugi dio prezentira rezultate projekta pokušavajući ocrtati sociološku i teološku pozadinu problematike sve većeg udaljavanja od pozicije Učiteljstva Crkve glede pitanja individualno interpretiranog moralnog ponašanja. Rad završava moralno-pastoralnim smjernicama kao poticajem za što vjernije svjedočenje kršćanskog identiteta i ostvarenje vrijednosno kvalitetnijega bračnog i obiteljskog života.

Ključne riječi: Moral spolnosti, predbračni odnosi, prirodne metode, fizička neplodnost, medicinski potpomognuta/unjetna oplodnja, neželjena trudnoća/pobačaj.

PREDGOVOR O PROJEKTU

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku započeo je 2006. godine sa znanstveno-istraživačkim projektom "Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života" (šifra projekta: 282 0000000-0780). Kvalitativno istraživanje u obliku otvorenih intervjua provedeno je na uzorku od 1200 osoba; istraživanje je provela Agencija za društvena istraživanja *Target iz Zagreba*. U radu na projektu sudjelovao je tim profesora pod vodstvom prof. dr. Pere Aračića. Polazni cilj projekta bio je odgovoriti na pitanje kako izgrađeni i koherentni vjernički identitet utječe na kvalitetu bračnoga i obiteljskog života kroz ciljanu koheziju bračnih drugova na misaonoj, vrijednosnoj, emotivnoj i življenoj razini. Moje zanimanje za projekt proizišlo je iz želje da sagledam u kojem se intenzitetu vrijednosni stavovi odražavaju na spolni moral pred/bračnoga i obiteljskog života.

Uvod – Motivacija za odabir istraživačkih cjelina

"Obitelj je u današnje vrijeme pogođena mnogostrukim, dubokim i brzim promjenama društva i kulture. Mnoge obitelji takav položaj žive vjerne vrednotama koje su temelj obiteljske ustanove. Druge su pred svojim zadaćama i dužnostima zapale u nesigurnost i smućenost ili čak u sumnju i neznanje s obzirom na duboki smisao i istinu o bračnom i obiteljskom životu."¹

Upravo navedeni citat može poslužiti kao uvod u istraživanje ove tematike, sve izloženije skeptičkom pristupu suvremenog društva, koje se počesto pita je li pod pritiskom silnica postmoderne moguće živjeti brak po katoličkim načelima, sa svim njegovim vrijednotama, te je li pitanja suvremenog shvaćanja spolnosti – okarakteriziranog jasnim i očitim nedostatkom poštivanja, prihvaćanja i življenja crkvene preporuke spolnog nauka, ponajviše na područjima predbračne spolne uzdržljivosti, reguliranja bračne plodnosti, stava prema bračnoj neplodnosti i nošenja s neželjenom trudnoćom – moguće pomiriti s moralnim stajalištima Crkve.

"Seksualnost, brak, prenošenje i zaštita ljudskog života od začeca do prirodne smrti, obitelj i odgoj preobrazili su se u suvremenom, postmodernom društvu u fenomene pred kojima se Crkva jasno i nedvosmisleno razlikuje u mnogim moralnim

¹ Ivan Pavao II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Dokumenti 64, KS, Zagreb, 1981., br. 1, (dalje: FC).

stavovima od raznih i prevladavajućih svjetovnih interpretacija.”² Nasuprot normativnim izričajima Crkve o pitanjima spolnosti i s njom vezanog ponašanja, uočavamo sve rašireniji trend seksualnih dekadencija koje stoje u proturječnosti s tradicionalnim shvaćanjem institucije braka i obitelji. Istraživanja ukazuju na velike razlike na području nekih aspekata življenja seksualnosti, odnosa u obitelji i moralne permisivnosti u odnosu na crkvene zakone. Čini se da mnogi, posebno mladi, dolaze u raskorak s Crkvom u pogledu crkvenog morala. Stoga smo istražili određene konkretne skupine: mlade/nevjenčane parove, bračne partnere i neplodne bračne drugove. Kako bi im se pristupilo “u vremenu u kojem se na neki način izbjegava vrijednosna kvalifikacija ljudske spolnosti i seksualnog ponašanja, potrebno im je pojasniti i obrazložiti vrijednost spolnosti, spolnih odnosa i seksualnog ponašanja te mogućnosti koje čovjeku stoje na raspolaganju ako se primjereno odnosi prema svojoj spolnosti”.³

U ovom radu prikazujemo polazne ciljeve i hipoteze, iznoseći rezultate našeg istraživanja s potrebnim statističkim obradama i tumačenjima. U završnom dijelu nastojat ćemo dati moralnu evaluaciju proučavanih projektnih cjelina i zaključak s konkretnim pastoralnim prijedlozima.

1. POLAZNE HIPOTEZE I CILJEVI ISTRAŽIVANJA PO CJELINAMA

Rezultati provedenih socio-religijskih istraživanja⁴ ukazali su na značajni rascjep između religiozne deklariranosti i njezina

² Tonči Matulić, *Mladi i seksualnost. Teološko-moralni pristup*, u: *Diacovensia* 16 (2008.) 1-2, 72.

³ Stjepan Balaban-Gordan Črpić, *Spolnost: odnos prema seksualnom ponašanju*, u: *BS 70* (2000.) 2, 418.

⁴ Od prethodnih relevantnih i značajnih vrijednosti zadobivenih rezultata, istaknuli bismo: *Istraživanja srednjoškolske i studentske populacije*, 1994. godine (podrobnije Gordan Črpić, *Religijske tendencije srednjoškolske omladine*, u: *VDSB* 123 (1995.) 10, 471-495.); *Ispitivanje provedeno na polaznicima zaručničkih tečajeva* 1998. (Pero Aračić, *Teškoće u predženidbenom moralu*, u: *BS 69* (1999.) 3-4, 425-458.; Id., *Rasti u ljubavi*, Glas Koncila, Zagreb, 2000.); međunarodno istraživanje iz 1998. godine, *Aufbruch/Iskorak* (opširnije u: Pero Aračić – Gordan Črpić – Krunoslav Nikodem, *Postkomunistički horizonti*, Biblioteka *Diacovensia*, Đakovo, 2003.); istovremeno socio-religijsko istraživanje, *Vjera i moral u Hrvatskoj*, (Razni autori, *Socioreligijsko istraživanje: Vjera i moral u Hrvatskoj*, Djelomično izvješće, u: *BS 68* (1998.) 4, 461-700); rezultati *Europskog istraživanja vrednota* 1999. godine (Razni autori, *Europsko istraživanje vrednota. Podaci za Republiku Hrvatsku*, Djelomično izvješće, u: *BS 70* (2000.) 2, 173-

odraza na konkretne životne stavove, tj. analize su ukazale na prisutnost nominalnog i izbornog kršćanstva selektivnih normi na području spolnog morala.

Svjesnima činjenice da društvene komponente modernog vremena, nezaustavljive sile globalizacije, protoka informacija i utjecaja medija, neprestano utječu na stil života moderne populacije, naša polazna hipoteza je da se odnos vjernika prema nauku Crkve mijenja gotovo iz godine u godinu, u smjeru sve veće tendencije k liberalnom odbacivanju propisa i odredaba katoličkog morala. Stoga smo ovom studijom željeli ustanoviti da li se odnos mladih u Hrvatskoj u 2008. godini mijenja u pogledu moralne teologije kad je riječ o odnosu prema spolnosti i pitanju predbračnih odnosa, prirodnim metodama regulacije bračnih sjedinjenja, neplodnosti i tehnikama medicinski potpomognute oplodnje te pitanjima pristupa neželjenoj trudnoći i pobačaju.

1.1. Spolnost i moral – pitanje predbračnih odnosa

S obzirom na stav prema predbračnim spolnim odnosima, autori istraživanja slažu se da seksualni moral mladeži umnogome odstupa od službenog učenja Crkve, te zaključuju da mladi katolici samo djelomično slijede moralni nauk i preporuke Katoličke crkve.

U kontekstu postmodernog shvaćanja morala stupanje u spolne odnose po sebi ne mora biti izraz ljubavi, nego se svodi na puko "provođenje u ljubavi", putem spolnosti koja se svodi na njezinu najnižu razinu, onu genitalnu. U današnjem liberalnom ambijentu hedonističkog mentaliteta, tijelo i tjelesnost svedeni su na čistu materijalnost, usmjereni na užitak i lišeni dimenzije osobne stvarnosti i upućenosti na drugoga/društvo/Boga.⁵ "Kao posljedica, seksualnost je personalizirana i instrumentalizirana, te sve više postaje prigoda i sredstvo potvrđivanja vlastitog 'ja' i egoističnog zadovoljavanja vlastitih želja i nagona. Tako se iskrivljuje i krivotvori izvorni sadržaj ljudske seksualnosti."⁶

503.); vrijednost prvog sociologijskog istraživanja različitih aspekata bioetike u Hrvatskoj, provedenog 1997. godine (Ivan Cifrić (ur.), *Bioetika. Etički izazovi znanosti i društva*, Zagreb, 1998.), uz rezultate empirijskog istraživanja 2005. godine u sklopu projekta "Modernizacija i identitet hrvatskog društva".

⁵ Usp. Suzana Vuletić, *Humanae Vitae: jedan naraštaj poslije*, u: VĐSB 6 (2008.), 597.

⁶ Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života (25. III. 1995.)*, KS, Dokumenti 103, Zagreb, 1995., br. 23, (dalje: *Ev*).

Takvim shvaćanjem predbračni odnosi stihijski su se pretvorili u jedno nazovi-normalno ponašanje koje prakticira većina mladih ljudi.

Prema izraženom pretjerano erotizirajućem i hipergenitalizirajućem pritisku permisivnog društva, očekivano je da stavovi većeg dijela današnje mladeži teže sve većem oslobođenju od bilo kakve normativnosti, posebno na ovom području. Prvotni cilj istraživanja ove projektne sekcije jest pokušati usmjeriti mlade da otkriju indikativnu vrijednost seksualnosti. Drugotni cilj je shvatiti stav roditelja, njihovu ulogu ispravnog odgoja potomstva u odgovornom upravljanju samima sobom prema unutrašnjim mjerilima savjesti i kriterijima pohvalnoga moralnog djelovanja.

1.2. Prirodne metode regulacije bračnih sjedinjenja

Glede tehnika i metoda regulacije bračnih sjedinjenja i ravnanja plodnosti, svjedoci smo sve većeg broja porasta informiranosti i zanimanja ljudi za vlastito zdravlje te za štetnost određenih farmakoloških supstancija. Sukladno tim postavkama, naša polazna hipoteza je da bismo kod zrelijih i upućenijih osoba, u stalnim vezama (supružnici), mogli naići na veće vrjednovanje i primjenu prirodnih metoda regulacije bračnih sjedinjenja.

Glavni cilj nam je temu spolnosti uklopiti u okvir osobe i njezine tjelesnosti te odatle izvući pretpostavke za moralnu prosudbu o problemima odgovornog rađanja. Drugotni cilj ove projektne sekcije je naglasiti moralno-ispravne metode bračnih sjedinjenja, kako bi razlozi koji opravdavaju prihvaćanje ili odbijanje prokreativne plodnosti bili iskreno i moralno utemeljeni.

1.3. Neplodnost i tehnike medicinski potpomognute oplodnje

Za one parove koji se ne mogu ostvariti kao roditelji prirodnim načinima bračnih sjedinjenja, suvremena medicina odgovara zadivljujućom ponudom i sve uspješnijim rezultatima medicinski potpomognute oplodnje/MPO (kirurškim i farmakološkim metodama, artifičijelnim tehnikama koje olakšavaju/potpomažu/“zamjenjuju“ odvijanje generativnih, fertilnih i fizioloških procesa i nadomještaju bračnu ne/plodnost).

Na osnovi dosad analiziranih rezultata istraživanja, stav se naših građana može svesti na zaključak kako su djeca bitna vrednota za smisao, stabilnost i održavanje braka te kako se metode medicinski potpomognute oplodnje prihvaćaju kao

ekvivalentna "terapija" dijagnoze neplodnosti, uz jasno izraženu potrebu preciziranja i detaljnijeg rasvjetljivanja svih elemenata koje MPO u sebi uključuje.

Polazeći od statističkih podataka o biološko-reproduktivnoj nemogućnosti koja pogađa 10-12 posto brakova, te kako je u Hrvatskoj već rođeno "7000 djece iz epruvete", prvotni cilj ove sekcije je ustanoviti koji su prioriteti bračnih vrijednosti. Drugotni cilj nam je ustanoviti primjenu individualnog morala na području reproduktivne sterilnosti. Hipotetski u istraživanju ove sekcije očekujemo kako će "fertilno ugroženi" bračni parovi nastojati primijeniti sve mogućnosti koje im nudi mit o "svemoćnoj medicini".

1.4. Nošenje s neželjenom trudnoćom

U suvremenom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, abortus je još uvijek izrazito čest oblik "planiranja obitelji". U jednom demokratskom i pluralističkom društvu poput našeg, koje sve više prihvaća liberalne bioetičke tendencije u ime oslobađanja ljudske autonomije, naša je pretpostavka da odgovori sekcije koja istražuje stav prema neželjenoj trudnoći neće ići u korist katoličkog nauka o svetosti i nepovredivosti ljudskog života. Stoga je naša hipoteza da će prevlast imati odgovori koji će podupirati mogućnost slobodnog izbora žene kod nasilnog prekida trudnoće, navodeći opravdanost razloga za pobačaj u određenim slučajevima.

Ciljevi ove sekcije su: naglasiti dostojanstvo ljudskog života u perspektivi kršćanskoga i općega humanog gledanja; nepovredivost i svetost svakog ljudskog života kao Božjeg dara; poštivanje osnovnih prava čovjeka, koja su prava konvencijama zajamčena, te osvijestiti vrijednosti koje djeca sa sobom nose.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJHOVA PODUDARNOST S POLAZNIM PRETPOSTAVKAMA

2.1. *Spolnost i moral – pitanje predbračnih odnosa*

Naša istraživanja pošla su od sekcije kojoj je cilj proučiti pitanja spolnog morala kao preduvjeta za očitovanje religioznog identiteta. Na pitanje "Kakav je Vaš stav prema spolnim odnosima prije braka", ponudili smo nekoliko odgovora, kao što slijedi u tablici, gdje donosimo odgovore u postotcima.

<i>“Kakav je Vaš stav prema spolnim odnosima prije braka?”</i>	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. To je danas normalno	4,2	7,7	11,6	48,6	27,8
2. Predbračni spolni odnosi poželjni su radi stjecanja iskustva	13,7	26,5	20,8	26,8	12,2
3. Predbračne spolne odnose bih preporučio/la, ili prešutno odobrio/la vlastitom djetetu	13,0	21,1	25,8	29,2	10,9
4. Ne odobravam predbračne spolne odnose jer nisu u skladu s crkvenim učenjem	22,6	32,1	20,1	17,7	7,5
5. Ne odobravam predbračne spolne odnose jer su često uzrok neželjenim komplikacijama (spolne bolesti, neželjena trudnoća)	14,4	18,6	21,3	30,2	15,6

Rezultati pokazuju da je za današnju mladež prakticiranje predbračnih spolnih odnosa pretežno sasvim normalno ponašanje, te ga odobrava oko 76,4 posto naših ispitanika. Usporedimo li dobivene rezultate s rezultatima odgovora na jednako pitanje iz prethodnih istraživanja,⁷ u kojima je taj postotak niži, i iznosi 70,8 posto, naši rezultati potvrđuju hipotezu sve veće permisivnosti i liberalnijih tendencija suvremene mladeži, uz napuštanje tradicionalno “konzervativne” slike nekadašnje “potrebne nevinosti” prije stupanja u brak.

Pod društvenim i sub/kulturalnim utjecajem, mladi postaju nestrpljivi i radoznali da se što prije afirmiraju stjecanjem prvih spolnih iskustava. Ovu hipotezu našeg istraživanja potvrđuje 39 posto ispitanika, dok većinski dio ipak pripada onima koji se s

⁷ Usp. Gordan Črpić, *Religijske tendencije...*, 471-495; Pero Aračić, *Teškoće u pred-ženidbenom...*, 65-82.

time pretežno ne slažu, 40,2 posto. Zanimljiva je konstatacija prethodnih istraživanja da među onima kojima je važno i poželjno prethodno iskustvo na spolnom području, većinu čine djevojke,⁸ dok se za njih same priželjkuje njihova nevinost. Naše pitanje je koje su to vrijednosti što nam ih formulacijsko iskustvo na ovom području donosi? Je li "iskustven" onaj koji će na tom području znati ponuditi svome partneru što bolje i razrađenije "tehnike vođenja ljubavi" ili je pak više na cijeni iskustvo, povjerenje i odgovornost partnera?

Jedan od zadanih ciljeva ovog istraživanja bio je i pokušaj da se uvidi stav roditelja i njihova uloga u razvijanju ispravnog spolnog odgoja djece. Značajan postotak roditelja (njih 40,1 posto) slaže se s tim da bi predbračne spolne odnose preporučili ili prešutno odobrili vlastitom djetetu. Možda je ovakav rezultat ipak plod poraznog uvjerenja samih roditelja kako bi svako njihovo drugačije mišljenje ili usmjerenje bilo u suprotnosti sa svim drugim presudnim poticajima okoline i prakticiranja većine. Ili se možda u pogledu spolnog odgoja roditelji sami smatraju nekompetentnima, tj. imaju određenu dozu stida/sablazni/tabua/nelagode, i odgoj prepuštaju nekim drugima, institucijama i društvu, ili pak djeci prepuštaju da sami pronađu što je za njih ispravno i sami odrede pravi trenutak za upuštanje u spolne odnose?

Postupnim odgovorom na dosadašnje hipoteze mogli smo se uvjeriti kako je upravo spolno područje prostor u kojem se najviše zamjećuje raskorak između stava adolescenata i konkretnog življenja vjere i službenog crkvenog učiteljstva. Mladi u doba pred/adolescencije ne žele ograničenja svojim afektima i erotskim impulsima, ni od koga, a pogotovo ne prihvaćaju miješanje Crkve u njihov privatni život. Oni su uvjereni da je katolički moral odveć autoritativan i zahtjevan, dok im se crkveni nauk čini suprotnim duhu vremena i tjelesnom zadovoljstvu koje, među ostalim, postižu spolnim odnosima.

"Kad predadolescent ulazi u pubertet, u buđenje sjetilnog, kad je obuzet draži erotikog, ne želi čuti ni o kakvim ograničenjima na tom području. Kad ulazi u mladenačku dob, ljubav shvaća redovito genitalno, a poduprt je sa svih strana promidžbom potpune slobode. On ne poznaje katolički moral i ne želi čuti o tome razjašnjenjem ni dokazima, ni one zdravog razuma, a još

⁸ Djevojke češće izražavaju želju da uđu u brak s muškarcem koji ima neko spolno iskustvo. Usp. Pero Aračić, *Rasti u ljubavi...*, 28.

manje one iz Objave ili vjere. Njega oduševljava laicistička etika, jer mu daje slobodu.”⁹

I našim smo istraživanjem došli do uvjerenja kako spolnost kod mladih postaje razlogom distanciranja od učenja Crkve. Čak 54,7 posto ispitanika izjašnjava se negativno prema tvrdnji po kojoj bi se predbračni spolni odnosi trebali izbjegavati jer nisu u skladu s crkvenim učenjem (prisjetimo se Aračićeva istraživanja, i podatka od 48,2 posto ispitanika koji to i ne smatraju grijehom). Samo je 25,2 posto onih kojima je poštivanje predbračne čistoće pretežito važno prema preporuci crkvenoga moralnog nauka. Time je vidljiv pad od 5 posto s obzirom na prethodne istraživačke rezultate od 30 posto ispitanika.¹⁰

Krizu kršćanskoga spolnog morala uvjetuju raznorodni čimbenici, a jedan od njih je sam način predočavanja normi spolnog ponašanja koji je pretežno temeljen na zabranama, te autoritativan način njihova predočavanja dirigiranim moralom poslušnosti.¹¹ Stoga ćemo trebati uvjeriti mladež u opravdanost spolnog morala! “Svako ljudsko ponašanje ima svoju moralnu dimenziju, a spolno ponašanje nije nikakva iznimka. Zaobiđe li se moralna dimenzija ljudske spolnosti, upada se u opasnost dezintegracije i dehumanizacije. Puka biološka ili sociološka-statistička kontrola nedovoljni su mehanizmi u nastojanju oko usmjeravanja ljudskog spolnog ponašanja.”¹² Crkva je uvjerenja kako vjera ne samo da prihvaća i poštuje ono što je ljudsko, nego ga pročišćava, uzdiže i usavršava. Preostaje joj još moralno-pastoralni zadatak: uvjeriti i mlade u to!

Odluka mlade osobe da se upusti u spolne odnose u vrijeme kad za to još nije dovoljno zrela,¹³ može imati dovoljno negativnih posljedica, među kojima su spolne bolesti, koje mogu ostaviti trajne posljedice na zdravlje reproduktivnih organa. Čini se kako se većina naših ispitanika, njih 45,8 posto, prvi put

⁹ Ivan Fuček, *Spolna etika – znanstveni rezultati s kršćanskog stanovišta*, u: OŽ 5 (1996.), 493.

¹⁰ Usp. Josip Grbac, *Raskorak između crkvenog seksualnog morala i ponašanja mladeži*, u: BS 68 (1998.) 1-2, 67.

¹¹ Usp. Velimir Valjan, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002., 126.

¹² *Isto*, 113.

¹³ “Ako dječak i djevojčica fizički postaju sposobni već za rađanje, desetak i više godina će proći do psihičke zrelosti koja se zahtijeva za odgovorno roditeljstvo”. Ivan Fuček, *Predbračna ljubav. Bračna ljubav, Moralno-duhovni život*, IV, Verbum, Split, 2005., 70.

pretežno slaže oko neodobravanja predbračnih spolnih odnosa, samo iz razloga neželjenih posljedica. Lošim se smatraju samo oni načini spolnog ponašanja koji dovode do rizika, neželjene trudnoće, spolno prenosivih bolesti. No strah pred upuštanjem u rizične spolne avanture, ne može potaknuti istinsko moralno ponašanje. Potrebno je dublje upoznavanje mladih s vrijednostima seksualnosti i posljedicama nezrelog i neodgovornog ponašanja.

Analiziramo li ovo područje, čini se da i u našem društvu vjera sve više dominira kao nešto "nominalno", odnosno "deklarativno", što nema puno veze s praktičnim poštivanjem smjernica Crkve o spolnosti. Stoga ćemo zaviriti u područje reguliranja spolnosti prirodnim, odnosno crkveno dopuštenim metodama.

2.2. Prirodne metode regulacije bračnih sjedinjenja

Prema preporuci Katoličke crkve, tijekom svojih bračnih sjedinjenja supruzi u cilju planiranja odgovornog roditeljstva smiju koristiti metode prirodnog reguliranja plodnosti ili ritmička razdoblja.¹⁴ One obuhvaćaju metode sprječavanja začeća koje ne uključuju kontracepcijska sredstva, nego počivaju na povremenoj suzdržljivosti. Prirodne metode temelje se na praćenju posve prirodnih fenomena neplodnih dana u tijeku mjesečnog ciklusa žene na osnovi kojih se mogu prilično uspješno odrediti plodni i neplodni dani, a spolni su odnosi u neplodne dane, prema Crkvenom učiteljstvu, u skladu s Božjim zakonom.

"Ako dakle postoje opravdani razlozi da se porođaji učine rjeđima, razlozi koji potječu bilo iz tjelesnog ili duševnog stanja bračnih drugova, ili iz vanjskih okolnosti, Crkva uči da je tada dopušteno voditi računa o prirodnim mijenama, koje su imanentne moćima rađanja, te imati ženidbeni odnošaj samo u neplodnim danima, i na taj način tako regulirati broj porođaja, da se ne povrijede moralna načela."¹⁵

U sljedećoj tablici prikazujemo stav naših ispitanika o korištenju prirodnih metoda kontrole začeća.

¹⁴ Metode prirodne kontracepcije su: *računanje plodnih dana* (kalendarska, Ogino-Knaus ili ritam metoda); *promatranje vaginalne sluzi* (ovulacijska, Billingsova ili Creighton metoda); *mjerenje bazalne temperature/simptotermalna metoda*.

¹⁵ Pavao VI., *Humanae Vitae. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda* (25. VI. 1968.), Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda – Informator, Zagreb, 1968., br. 16. (dalje: HV).

<i>“Katolička crkva u pitanju planiranja broja djece zahtijeva korištenje prirodnih metoda kontrole začeca. Kakav je Vaš stav prema tom pitanju?”</i>	Ne	Da	Ne znam, ne mogu procijeniti
1. Prihvaćam prirodne metode začeca	13,2	68,1	18,7
2. Koristim prirodne metode začeca	28,4	52,0	19,2
3. Smatram da prirodne metode začeca nisu pouzdane	31,4	34,9	33,7

Prirodna kontracepcija nesumnjivo je zahtjevna metoda planiranja začeca, koja traži suradnju oba partnera. Čini se da ipak većina ispitanika, njih 68,1 posto, prihvaća prirodne metode začeca, dok se od tog broja njih 52 posto izjašnjava da se tim metodama i koristi u svojim bračnim sjedinjenjima. U ovom slučaju ima i 71,6 posto onih koji još ne znaju/nisu poučeni, a moglo bi ih se pridobiti za slijeđenje ovih metoda kad bi im se planski, na ispravan način predstavile te kad bi dobili poduku odgojno-obrazovnih/zdravstvenih/crkvenih ustanova. Glede problema reguliranja poroda crkvena se zajednica u današnje vrijeme mora truditi da stvori uvjerenja i pruži posve konkretnu pomoć onima koji žele očinstvo i majčinstvo na uistinu odgovoran način.¹⁶

Unatoč želji za prihvaćanjem ovih metoda, neki ispitanici smatraju da načini koji pretpostavljaju spolnu uzdržljivost ometaju raspoloživost za spolni dijalog bračnog para i programiraju bračni život prema temperaturnoj krivulji ili kalendaru; da periodična uzdržljivost katkad razdvaja umjesto da sjedinjuje, te se time samo ometa spontanost bračne ljubavi u danima kada je plodnost prisutna i kada se najviše čezne za spolnim sjedinjenjem. Rezultate njihove nepouzdanosti dobili smo u tri podjednaka omjera: 34,9 posto je onih koji smatraju da prirodne metode nisu pouzdane; 33,7 posto je neupućenih te 31,4 posto ispitanika koji ih smatraju pouzdanima. S obzirom na tezu “nepouzdanosti” i podjednak omjer neupućenih, trebalo bi razraditi nedoumice i razloge neprihvaćanja. Pretpostavljamo da se radi o nesigurnosti

¹⁶ Takvo planiranje obitelji prilično je kompleksno i čine ga različiti aspekti (od medicinskih i higijenskih, preko psiholoških i socijalnih do etičko-moralnih), koje nije moguće zadovoljiti pomoću dosadašnje predbračne pastoralne prakse svedene na samo šest susreta predbračne poduke.

primjene prirodnih metoda s obzirom na njihovu ne/provedivost u nepravilnim ciklusima i na teškoće kalkuliranja, u čemu bi im savjeti pred/bračnog savjetovališta mogli rasvijetliti nedoumice i olakšati življenje spolnosti u autentičnom bračnom životu.

“Bez sumnje da će se nauka Crkve o regulaciji poroda, koja proglašuje sam božanski zakon, mnogima činiti teško provodivim ili čak nemogućim. I doista, ona, kao i sve što je veliko i blagotvorno, traži ozbiljno zalaganje, i mnoge napore od pojedinca, obitelji i društva. Ali tko dobro razmisli, neće moći ne uvidjeti da takvi naponi povećavaju čovjekovo dostojanstvo i da su blagotvorni za ljudsku zajednicu.”¹⁷

Zbog neoslanjanja na prirodne metode te zbog preuranjene ili dugotrajne konzumacije određenih hormonalnih kontraceptivnih pripravaka i nepoznavanja svih njihovih kontraindikacija, ali i određenih urođenih ili stečenih tjelesnih uzroka, mnogi se bračni parovi nađu začuđeni pred neplodnošću kada se osjete spremnima za roditeljstvo. U sljedećoj istraživačkoj cjelini susrećemo se s izazovima fertilne sterilnosti koja poprima sve veće razmjere u uvjetima nezdravog i stresnog te spolno i higijenski neodgovornog ponašanja.

2.3. Neplodnost i tehnike medicinski potpomognute oplodnje

Dijete je san i cilj gotovo svake obitelji. Nažalost, sama odluka često nije dovoljna, a katkad se oplodnja i trudnoća jednostavno ne mogu postići uobičajenim putem.

Posljednjih je godina veliki napredak biomedicinskih znanosti otvorio nove terapijske izgleda za brojne parove čija se želja za očinstvom i majčinstvom ne može ostvariti prirodnim načinom bračnog sjedinjenja. Bračni partneri pogođeni neplodnošću¹⁸ danas imaju na raspolaganju suvremena dijagnostičko-terapijska sredstva za nadomjestak steriliteta, tehnike i alternative izvan/tjelesne ili potpomognute oplodnje.

U pogledu pitanja kako se ponašati u slučaju neplodnosti jednog bračnog druga, naši rezultati pokazuju sljedeće:

¹⁷ HV, br. 20.

¹⁸ Navodi se kako ima 5 posto nefertilnih parova, te 15 posto subfertilnih parova s poteškoćama prokreacije. Uzroci mogu biti: hormonalne alteracije, testikularne/ovarne infekcije, malformacije genitalnog sustava, spolno prenosive bolesti, endokrini i uterini faktori...

<i>“Kakav je Vaš stav s obzirom na neplodnost jednog od bračnih drugova?”</i>	Ne	Da	Ne znam, ne mogu procijeniti
1. U slučaju neplodnosti bračnog druga treba iskoristiti sve metode medicinski potpomognute oplodnje	7,4	75,5	17,1
2. Neplodnost treba prihvatiti i bračni život usmjeriti ka brizi za siromašnu i napuštenu djecu	22,2	48,7	29,2
3. Fizička neplodnost partnera može se nadomjestiti posvajanjem djece	5,7	72,0	22,3

Prvi cilj istraživanja stava naših ispitanika prema neplodnosti jednog od supružnika, bio je uvidjeti bi li ispitanici odobravali sve metode MPO-a i jesu li ih spremni iskoristiti. Kao što vidimo, 75,5 posto naših subjekata izjasnilo se u korist MPO-a, i za ostvarenje potomstva spremni su prihvatiti sve načine i metode da se ostvare kao roditelji.

Želja bračnih partnera za potomstvom, tj. ostvarenjem roditeljstva sasvim je prirodna i opravdana, no nije dostatan razlog ni motiv za moralno opravdanje dobivanja potomstva “pod svaku cijenu”. To se javlja u kontekstu neoliberalnih argumenata u prilog reproduktivnih prava čovjeka, unutar kojih leži čitav niz etičkih pitanja.¹⁹ Moralni stav Katoličke crkve u tom pogledu preporučuje kako rađanje nije puka biološka činjenica, već je osobni čin, te da nakana liječiti sterilizaciju ne opravdava svako sredstvo u cilju postizanja začeca.

Ako supružnici ne mogu imati vlastito dijete, a silno ga žele, tada oni svoju želju mogu nadomjestiti posvojenjem djeteta ili prihvaćanjem svoje bračno-generativne neplodnosti, svodeći je na druge oblike ispunjenosti. Posvojeno dijete može biti pravi blagoslov

¹⁹ Etičke implikacije ovih biomedicinskih intervencija nalaze se u središtu legislativskih i moralnih ne/odobravanja. U središtu znanstvenih primjena potrebno je razlikovati “tehničko moguće” i “korisne”, od “moralno dopuštenih” tehnika, kako se umjetna oplodnja ne bi pretvorila u terapeutsko-manipulacijski čin i bračno sjedinjenje svela samo na fiziološko-tehnički čin koji zamjenjuje odgovornost osoba, a ne samo pripomaže njihovim generativnim i fertilnim procesima.

i rješenje za neplodan brak, da usprkos neplodnosti ostane čvrst i stabilan. Osim toga, supružnici se mogu intenzivnije posvetiti služanju ljudima na socijalnom i pastoralnom planu i tako u velikoj mjeri sublimirati svoju želju za potomstvom.²⁰ Te preporuke spremno je prihvatiti 48,7 posto naših ispitanika, a samo njih 22,2 posto nije, dok ih se 29,2 posto ne izjašnjava sa sigurnošću. Pristupimo li ovoj tezi sa stavom kako je fizičku neplodnost moguće nadomjestiti posvojenjem djece, tada se naši rezultati drastično penju i dosežu 72 posto pozitivnih očitovanja. Usporedimo li dobivene odgovore: 75,5 posto očitovanja kako treba iskoristiti sve metode MPO-a prije nego se pomiri s činjenicom da se neplodnost prihvati (48,7 posto) i bračni život usmjeri na druge oblike plodnosti, razvidno je da pomirenje s vlastitom neplodnošću slijedi tek nakon što se iskušaju sve ponuđene metode reproduktivne medicine.

2.4. Nošenje s neželjenom trudnoćom

Nakon često neodgovornoga spolnog ponašanja slijedi medicinska uslužnost pobačaja. Kod ozakonjenja pobačaja radi se zapravo o sukobu dvaju prava: prava majke na pobačaj i prava djeteta na život (koje je često podređeno volji majke).

Liberalna bioetika, oslobađajući feminizam, zahtjevi radikalne emancipacije žena nalaze polazište za vrjednovanje pobačaja u autonomiji moralnog subjekta. Za takva društvena strujanja legalizacija pobačaja potvrda je prava na autonomiju i afirmacija prava i slobode pojedinca. U tom kontekstu u našem istraživanju ponudili smo nekoliko tvrdnji:

<i>“U pogledu nošenja s neželjenom trudnoćom, slažete li se s narednim tvrdnjama?”</i>	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, ne mogu procijeniti	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Pobačaj je nužno zlo koje treba ostati kao mogućnost odabira ženama	10,7	11,7	16,5	38,5	22,7
2. Pobačajem se prekida već začeti život	2,4	7,1	16,7	40,4	33,4

²⁰ Usp. Petar Šolić, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti*, CuS, Split, 2002., 259.

3. Otac djeteta također treba odlučivati o pobačaju	4,0	6,1	16,2	46,2	27,5
4. Pobačaj ostavlja trajne psihičke posljedice na žene	3,0	6,7	26,6	34,9	28,8
5. Osobno nikad ne bih napravila pobačaj (dopustio svojoj ženi/djevojci da ga napravi)	7,2	16,3	25,5	23,4	27,5
6. U nekim slučajevima smatram pobačaj opravdanim	6,0	5,2	14,9	46,2	27,7
7. Pobačaj treba zakonom zabraniti	31,9	29,0	20,4	8,8	9,8
8. Pobačaj nije pitanje u koje bi se Crkva trebala miješati	10,6	16,4	20,4	29,8	22,8
9. Jedino žena koja ostane trudna treba odlučivati o pobačaju	9,3	22,7	30,2	26,0	11,8

U skladu s njima i 61,2 posto naših ispitanika pretežno dijeli isti stav kako bi pobačaj trebao ostati kao mogućnost odabira žene, dok je samo 22,4 posto onih koji se s tim pretežno ne slažu. Budući da nema značajnijih statističkih odstupanja od istraživanja provedenih 1998. godine²¹ (oko 3 posto), ostaje zaključak o individualnoj interpretaciji i odluci same žene koja se nađe u takvom, za nju "nepoželjnom" stanju. Tome u prilog ide značajan citat feminističke argumentacije:

"U sekularnom društvu sve žene imaju pravo odlučivati o svom reproduktivnom životu na slobodan način i provoditi sigurnu kontrolu rađanja, bez diskriminacije, pritiska kao i pravo na uživanje najviše razine seksualnog i reproduktivnog zdravlja" [...] "Promidžba katoličke crkve usmjerava žene natrag u tradicionalne patrijarhalne uloge majki i domaćica, u kuhinje i karijere obiteljskih njegovateljica" [...] "Zalaganja Katoličke crkve za zabranu pobačaja djeluju direktno protiv ženskog reproduktivnog zdravlja, te njihovog prava na kontrolu vlastite plodnosti i prava na samoodređenje."²²

²¹ Stjepan Baloban – Gordan Črpić, *Pobačaj i mentalitet u društvu*, u BS 68 (1998.) 4, 645.

²² Web str. Ženska mreža Hrvatske – feministička politička mreža, *Katolička crkva štetno utječe na položaj žena u Hrvatskoj* (konzultirana 19. V. 2006.).

S tvrdnjom kako se pobačajem prekida već započeti život, pretežito se slaže 73,8 posto ispitanika, dok se 27,5 posto ispitanika u potpunosti slaže kako ne bi nikad napravili pobačaj niti dopustili svojoj djevojci/ženi da ga učini. Pribrojimo li k njima i 23,4 posto onih koji se s time slažu, dobivamo 50,9 posto onih koji stoje na stajalištu katoličkoga moralnog nauka i zaštite nerođenoga ljudskog života.

“Suvremena istraživanja sve više potvrđuju i prije naslućivanu činjenicu: svaki namjerno izvedeni pobačaj ima uvijek dvije neposredne žrtve, a to su majka i dijete, ali i otac, koji nije ništa manji čimbenik i nositelj odgovornosti za nastanak i sudbinu začetog bića. S pravom se govori o postabortivnom sindromu kod majke, ali i kod oca.”²³ S ovom tvrdnjom slaže se 74,7 posto naših ispitanika. Postoji konsenzus među mnogim znanstvenicima društvenih i medicinskih znanosti da najmanje 10-30 posto žena koje pobace pati od ozbiljnih stresogenih i traumatskih dugotrajnih i negativnih psiholoških posljedica. Te drame svjesni su, a pretežno ih naslućuje, 63,7 posto naših ispitanika.

U nekim slučajevima pobačaj bi mogao biti opravdan, kako tvrdi 27,7 posto onih koji se potpuno slažu i 46,2 posto onih koji se slažu.²⁴ Ako se pak radi o specifičnom slučaju terapijski induciranog pobačaja, kada nastavak trudnoće ozbiljno ugrožava život žene, a kvaliteta začetog ploda je takva da nije dostatna za samostalno daljnje normalno razvijanje, prema načelu *čina s dvostrukim učinkom*,²⁵ trebalo bi dopustiti pobačaj u slučajevima u kojima se ženi želi otkloniti bolest i spasiti život, a smrt fetusa dolazi kao drugotni i neželjeni, već pripušteni učinak.²⁶

²³ Za detaljniji uvid u ovu tematiku, vidi: Valentin Pozaić, *Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije*, u: Anton Švajger (ur.), *Medicinska etika. Priručno štivo*, Medicinski fakultet, Zagreb, 1996., 21.

²⁴ Ako bi pobačaj trebao biti opravdan u slučajevima silovanja ili incesta (oni čine samo jedan posto od svih slučajeva); slučajevima fetalnih abnormalnosti (jedan posto od svih slučajeva); slučajevima u kojima je zdravlje majke ugroženo daljnjim razvojem djeteta u njezinoj utrobi (tri posto). Uviđamo da je njihova pojavnost uistinu rijetka i ne bi je trebalo opravdavati u onako visokom postotku.

²⁵ Legitimnost zahvata kojim se uzrokuje smrt fetusa temelji se na načelu tzv. *dvostrukog učinka/Actus cum duplici effectu*, prema kojem je dopušteno izvršiti liječnički zahvat, koji je u sebi dobar ili neutralan, a koji neizravno izaziva smrt embrija. Biomedicinski se odnosi samo na dva slučaja: uspostavi li se dijagnoza kancerogenog gravidnog uterusa i izvanmaternične trudnoće. Usp. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Dichiarazione sul aborto procurato*, (18. XI. 1974.), San Paolo, Città del Vaticano, 1974., br. 14.

²⁶ Podsjećamo na uvjete primjene tog načela u slučaju pobačaja: liječnik taj zahvat primjenjuje isključivo kako bi spasio život pacijentice; oslobođenje od

Vežano uz tvrdnju zakonske dopuštenosti pobačaja, koja podupire individualnu autonomiju samovoljnog odlučivanja kao demokratskog prava, moramo naznačiti situaciju u hrvatskom zakonodavstvu, gdje još uvijek traje rasprava o promjeni zakona o legalizaciji pobačaja iz 1978. godine.²⁷ On je u izričitoj suprotnosti s Ustavom RH, gdje se u članku 21. kaže: "Svako ljudsko biće ima pravo na život."²⁸ Taj zakon nije plod legalne zakonodavne procedure, nego je donesen snagom logike nedemokratske jednopartijske odluke i nije samo etički nego i politički i ideološki upitan.²⁹ No čini se da velika većina naših ispitanika nema ništa protiv njegove neustavnosti, jer se njih 60,9 posto pretežno ne slaže s tvrdnjom da bi pobačaj trebalo zakonom zabraniti. Samo je 18,6 posto onih koji bi se složili s abolicijom tog zakona. Ono što je objektivno-moralno nedopustivo, nijedan pozitivni državni zakon ne smije učiniti pravno dopustivim, jer je pravni poredak podređen moralnom poretku, temeljenom na katoličkoj tradiciji, gdje postoji jasan stav o pobačaju u mnogim crkvenim dokumentima koji ga izričito osuđuju, proglašujući ga "teškim zločinom" i "teškim moralnim neredom."³⁰ "Crkva je pozvana da svima iznova, življim i čvršćim uvjerenjem, očituje svoju odlučnost da promiče ljudski život svim sredstvima i da ga brani protiv svake prijetnje, u bilo kakvim uvjetima ili na bilo kakvom stadiju se on nalazi."³¹ Ljudski se život mora apsolutno poštivati, od samog trenutka njegova začeća.

S obzirom na navedene tvrdnje o kompetentnosti i nužnosti Crkve da se "miješa u pitanje pobačaja", uistinu je zabrinjavajuće kad se 52,6 posto ispitanika slaže ili u potpunosti slaže s time da se Crkva ne bi trebala miješati u navedeno područje.

Liberalno-individualističkom opcijom za legalizaciju prekida trudnoće, po kojemu žena ima pravo raspolagati svojim tijelom kao privatnim vlasništvom, proklamira se kriterij individualne slobode i osobnog izbora. Moralno se opravdava slobodni izbor za pobačaj (*pro choice/za izbor*), osobito u slučaju tzv. neželjene

zla ne smije se postići ubojstvom fetusa (cilj ne opravdava sredstvo); postupak liječnika treba biti jedini izlaz i nezamjenjiv je nekim drugim.

²⁷ Usp. *Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece*, u: Narodne novine 39 (1978.) 18, 423-426.

²⁸ Republika Hrvatska, *Ustav Republike Hrvatske*, u: Narodne novine 28 (2001.), čl. 21.

²⁹ Usp. Tonči Matulić, *Medicinsko prevrednovanje...*, 51.

³⁰ Usp. *Ev*, br. 58-63.

³¹ *FC*, br. 30.

trudnoće. Toj se opciji pretežno priklanja svojim slaganjem i 37,8 posto ispitanika, dok se s navedenom tvrdnjom ne slaže 32 posto ispitanika. U području nošenja s neželjenom trudnoćom postoji snažan val permisivnosti i individualno interpretiranih normi crkvenog učiteljstva za koje se naši nominalni vjernici selektivno odlučuju koje će crkvene preporuke slijediti, a koje pak odbaciti.

Na osnovi dobivenih rezultata našeg istraživačkog projekta, nastojalo se dobiti uvid u pitanja odnosa prema ljudskoj spolnosti i unutarnjim pitanjima braka s kršćanskoga vrijednosnog gledišta. Kako bi se ona revalorizirala, potrebno je ukazati na ciljne mogućnosti moralno-pastoralnog djelovanja.

3. ZAKLJUČCI S CILJANIM MORALNO-PASTORALNIM DJELOVANJEM

Imajući u vidu rezultate ove istraživačke studije, nameće nam se potreba novih strategija moralno-pastoralne aktivnosti.

3.1. U pogledu predbračnih spolnih odnosa

Među polaznim ciljevima istraživanja za ovu smo cjelinu naveli kako želimo usmjeriti mlade da otkriju indikativnu vrijednost seksualnosti uz pomoć roditelja i Crkve. Kako bismo to ostvarili, potrebno nam je shvatiti da mladi danas odrastaju u hedonističkom ambijentu koji utječe na njihovo izobličeno poimanje spolnosti, iskorijenjene iz njezine bitne usmjerenosti na čitavu osobu.

“Upuštajući se u predbračne spolne odnose mladi banaliziraju seksualnost i samim time i ljudsku osobnost. Seksualnost se ne shvaća kao integralni dio osobe, već kao nešto što se posjeduje, kao sredstvo za upotrebu s kojim se po svojoj volji raspolaže. Banalizirajući tako vlastitu seksualnost, šteti se razvoju osobe, njezinoj integraciji i usmjerenosti prema drugome. To je opasna podloga za nestabilnost braka i obitelji.”³²

Naša se polazna hipoteza pokazala utemeljenom, pokazujući kako se spolnost živi oslobođena od raznih normiranja i potiskivanja te kako današnja mladež živi u vremenu u kojem je *spolnost* postala sastavni dio svake veze, te je “normalno” da mladi žive u predbračnim odnosima. Našim smo istraživanjem ustvrdili da mladi čovjek doživljava religioznu praksu kao teško spojivu s fenomenom mladenaštva, ali da među njima ipak postoji i određeni postotak

³² Petar Šolić, *Radost ljubavi. Studije i članci*, CuS, Split, 1994., 206.

onih koji su voljni slijediti i prepoznati vrijednost crkvenog nauka o predbračnoj čistoći i zahtijevanoj suzdržljivosti.

Ako Crkva želi pomoći mladima, mora ih poduprijeti u njihovu traženju identiteta i pokušati im prikazati spolnost kao pozitivnu vrijednotu! "Zadaća je teologije otkriti indikativnu vrijednost seksualnosti i rasvijetliti hod kako bi se ljudska seksualnost transformirala ne u destruktivnu i otuđiteljsku moć, nego našla djelotvoran način autentičnog oslobođenja."³³ Spolne se norme moraju formulirati i shvatiti ne kao deontološke norme, kao izražaji apsolutne moralnosti, nego kao opće vrijednosti u dinamičkoj i pedagoškoj perspektivi. Polazeći od tih kriterija, mora se govoriti o spolnim normama bez padanja u sterilni moralni relativizam ili u irealnu apstraktnost.

Pred činjenicom predbračnih spolnih odnosa među zaručnicima i mladima, kršćanska zajednica treba ponuditi svoje razumijevanje i konkretni metodičko-odgojni organizirani rad kroz dobru poduku i ispravnu moralnu in/formaciju. Potrebno je afirmirati i ojačati odgojnu funkciju škole i posvetiti više pozornosti pripremi adolescenata za spolni, bračni i obiteljski život utemeljen na istinskim moralnim vrijednostima.³⁴ Da bi buduće generacije izgradile ispravan stav o braku, potreban je cjelovit, pravodoban, ispravan, ustrajan rad s mladima, već od njihove najranije dobi, u supsidijarnom odgoju roditelja i crkvene kateheze. Takav pastoralni pristup pomoći će ne samo bračnim parovima već i samoj Crkvi, da se ona ne shvaća kao institucija koja zadire u ljudsku intimu, već da vjera postane način življenja i vrelo moralnih vrijednota. Da bismo ostvarili projektom zadani cilj ukazivanja na indikativnu vrijednost seksualnosti, potrebno je uvjerljivo naglašavati ljepotu i pozitivan pristup seksualnosti putem iskrene i autentično shvaćene ljubavi.

3.2. Prirodne metode regulacije bračnih sjedinjenja

Da bi ljubav mogla postići punu osobnu vrijednost i da bi mogla istinski ujedinjavati muškarca i ženu, treba biti snažno utemeljena na afirmaciji vrijednosti cijele osobe. Ljubav i s njom povezana spolnost uvijek je na višoj razini, koja nije samo biološka nego i transcendentna, duhovno-duševna, jer obuhvaća cijelu

³³ Velimir Valjan, *Moral spolnosti...*, 63.

³⁴ Usp. Ante Vukasović, *Zašto im hoćete spaliti krila, kada oni žele letjeti?*, u: OŽ 3-4 (1991.), 300.

osobu i smjera prema plodnosti na putu zajedničkoga spolnog života.

Potrebne su nam polazne misli personalistički utemeljene normativnosti za prosudbu spolne aktivnosti, kako bismo uvidjeli da sjedinjenje partnera nikad nije biološki odvojiv čin koji istodobno ne obuhvaća i sve dimenzije ljudske spolnosti. Zaštita ispravnog poimanja ljudske spolnosti i specifičnosti bračnih čina, treba biti promatrana u svjetlu ispravne valorizacije ljudske seksualnosti. Ne može ju se stoga promatrati kao erotsku igru, čisto tjelesnog upotpunjavanja; potrebno se realizirati u sposobnosti darivanja, afektivnog upotpunjavanja, odgovornosti prema partneru i mogućem potomstvu. Za to ostvarenje kršćanski moral poziva supružnike da poštuju svoju narav u bračnom odnosu. "Da bi živjeli svoju spolnost i ispunili svoje odgovornosti u skladu s Božjim naumom, važno je da supružnici poznaju prirodne metode regulacije svoje plodnosti."³⁵

Moralna normativa različitih metoda protiv začeca mora nadići puko instinktivno i čisto biološko promatranje ljudske spolnosti i treba je tražiti unutar cjelovite vizije braka i ljudske ljubavi. Nije odgovorno manipulirati bračnim činom tako da on izražava samo psihološko-afektivnu dimenziju, a ne i onu prokreativnu, ili da izražava samo jedan biološko-fizički čin, a ne i afektivno i duhovno sjedinjenje. Dvostruki smisao bračnog sjedinjenja u ljubavi i povezanog prenošenja života u ljubavi, po sebi je objektivno nerazdvojiv i spada u bitnost samog bračnog čina.

Na planu odgovornog roditeljstva nisu u središtu pozornosti norme koje govore o metodama planiranja začeca, nego istinske vrjednote iza kojih netko stoji svojom moralnom odlukom. Posljednja razboritost svake prirodne metode nije svedena na njezinu jednostavnu učinkovitost ili biološku vjerodostojnost, nego na njezinu dosljednost usklađenu s kršćanskom vizijom spolnog izričaja oblika bračne ljubavi.³⁶ Da bi se to uspjelo ostvariti, potrebna je ciljana pastoralna aktivnost poticanja suodgovornosti svih savjetnika i odgojitelja koji mogu djelotvorno pomoći bračnim drugovima da svoju ljubav žive u poštivanju svrhe bračnog čina koji izražava njihovu ljubav. "Dragocjeno svjedočanstvo mogu i moraju

³⁵ Sveti zbor za katolički odgoj, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spolnog odgoja*, KS, Dokumenti 69, Zagreb, 1984., br. 62.

³⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Govor sudionicima dvaju Kongresa o problemima braka, obitelji i plodnosti* (8. VII. 1984.), u: Insegnamenti VII/1 (1984.), 1664-1665.

dati supružnici koji su, zahvaljujući povremenoj suzdržljivosti, postigli osobnu zreliju odgovornost spram ljubavi i životu.”³⁷

Iz sveg navedenog jasno nam se nameće potreba nužnog osnivanja Instituta za permanentno bračno i obiteljsko savjetovanje uz razvijanje osjećaja odgovornosti, kako bi se ostvario pokušaj teološkog promišljanja da se odluci bračnog para o prenošenju života udijeli jedna autentična moralna dimenzija.

3.3. Pitanje sterilnosti jednog od bračnih drugova i tehnike medicinski potpomognute/umjetne oplodnje

Mogućnost prokreacije dar je i svrha same bračne ljubavi, koja je ujedno i put do svetosti supružnika u njihovoj otvorenosti rađanju i prihvaćanju potomstva. Nažalost, u našim sredinama svjedoci smo brojnih parova koji za to ostvarenje trebaju medicinsku pomoć. Ona se u pojedinim slučajevima, ipak, mora ograničiti na one tehnike koje poštuju bitne i neraskidive dimenzije duhovnoga i tjelesnog sjedinjenja bračnih partnera u spolnom činu, koje ga čine jedino dostojanstvenim za nastajanje novog života. Umjetna oplodnja se stoga ne može gledati isključivo s biomedicinskog stajališta, ostavljajući po strani moralno i pravno stajalište, koje bi trebalo posvijestiti ispravnom i detaljnom konzultacijom prije pristupa medicinski potpomognutoj oplodnji.

Crkva razumije patnju neplodnih bračnih drugova i shvaća njihovu želju za potomstvom, no sama ta želja ne može opravdati “proizvodnju” potomstva, i to još “po narudžbi”, uslužnošću “svemoćne reproduktivne medicine”. Takva je medicina omogućila da se proces ljudskog rađanja podvrgne pukoj tehnologizaciji i medikalizaciji rađanja, koja tretira ljudski život kao proizvod ili rezultat tehničke operacije. Trudnoća je postala čin koji je moguće precizno programirati te pridonosi promjeni poimanja djeteta kao zahtijevanog objekta, gdje prokreacija postaje konzumistička vrijednost. Umjetna oplodnja postaje sredstvo zadovoljenja samoprisvojenih prava očinstva i majčinstva. Prema crkvenom nauku, takvo pravo ne proizlazi iz njihove volje, nego je tek sastavni dio institucije braka. Dijete nije nešto što se može promatrati kao predmet bračnog vlasništva: ono je živo svjedočanstvo uzajamnog darivanja njegovih roditelja.

Iznoseći ćudorednu prosudbu rezultata medicinskih istraživanja koji se odnose na čovjeka i njegove početke, Crkva se ne

³⁷ FC, br. 35.

upleće u područje koje je kao takvo vlastito medicinskoj znanosti, ali poziva sve zainteresirane na etičku i društvenu odgovornost za ono što čine. Podsjeća ih da se etička vrijednost biomedicinske znanosti prosuđuje prema bezuvjetnom poštovanju koje se duuguje svakom ljudskom biću, u svakom trenutku njegova postojanja, i prema obrani posebnoga značenja osobnog čina koji prenosi život. "Crkva osuđuje nauku koja u ljudskom rađanju želi odijeliti biološku aktivnost od osobnog odnosa supруга. Dijete je plod ženidbenog sjedinjenja kada ono dolazi do izražaja u svoj punini posredstvom aktivnosti organskih funkcija, osjetilnih emocija koje su uz njih vezane, duhovne nesebične ljubavi koja ih nadahnjuje. U tom jedinstvu ljudskog čina jest mjesto gdje se trebaju postaviti biološki uvjeti rađanja. Nikada nije dozvoljeno odvajati ta dva vida."³⁸

U pogledu *liječenja neplodnosti* nove medicinske tehnike trebaju poštovati tri temeljna dobra: a) pravo na život i tjelesni integritet svakoga ljudskog bića od samog začeća; b) jedinstvo braka, koje podrazumijeva uzajamno poštovanje prava supružnika da postanu otac ili majka samo jedno pomoću drugoga; c) specifično ljudske vrijednosti spolnosti, koje zahtijevaju da rađanje osobe bude plod specifičnoga bračnog čina ljubavi među supružnicima.³⁹ Zahvat ginekologa proglašava se dopuštenim samo pod uvjetom da pomaže djelotvornosti samog čina, ali se s njime ne zamjenjuje (po principu *audiovatio naturae*) i služi kao pomoć bračnomu činu i njegovoj plodnosti. Svi ti postupci mogu se smatrati autentičnom terapijom i istinskim liječenjem ako prevladavaju problem koji uzrokuje neplodnost.⁴⁰ U svjetlu tih načela moraju se isključiti svi načini heterologne umjetne oplodnje, ali i oni načini homologne tehnike umjetne oplodnje koji nadomještaju bračni čin. "Oplodnja u epruveti razosobljuje, materijalizira, tehnicizira: osobnost-brak-seksualnost-ljubav."⁴¹

³⁸ Pio XII, *Govor Sudionicima međunarodnog kongresa o plodnosti i neplodnosti*, (19. V. 1956.), u: AAS 48 (1956.), 470; u: Petar Šolić, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti...*, 253.

³⁹ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Dignitas personae – Dostojanstvo osobe. Naputak o nekim bioetičkim pitanjima* (8. IX. 2008.), KS, Dokumenti 154, Zagreb, 2009., br. 10; 12, (dalje: *Dp*).

⁴⁰ Dopušteni su zahvati usmjereni otklanjanju prepreka prirodnoj oplodnji, kao primjerice hormonalna terapija za neplodnost, operacija endometrioze, zahvati za uspostavljanje prohodnosti jajovoda [propuhivanje, proširivanje, odčepljivanje ili kirurško uklanjanje priraslica]. Usp. *Dp*, br. 13; 12.

⁴¹ Petar Šolić, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti...*, 256.

Kada se želja za potomstvom ne može ostvariti prema smjernicama Katoličkog učiteljstva, tada joj treba pristupiti u duhu Evanđelja. Supružnici koji, nakon što su iscrpli zakonite utoke zdravlju, i dalje trpe od neplodnosti, pridružiti će se Gospodinovu Križu, vrelu svake duhovne plodnosti. Oni mogu pokazati svoju velikodušnost usvajanjem napuštene djece ili zahtjevnim službama u korist bližnjega.

Kao pastoralni zahtjev Crkva jasno potiče i kako treba "ohrabriti istraživanja koja idu za tim da se smanji ljudska neplodnost, pod uvjetom da budu u službi ljudske osobe, njezinih neotuđivih prava, njezina pravog i cjelovitog dobra u skladu s Božjim naumom".⁴²

"Zadaća je biomedicine da pronade što efikasnija sredstva i načine nadvladavanja bračne neplodnosti, a dužnost je svih nas, pa tako i liječnika i biokemičara, da poštujemo Božji plan i proces u pogledu nastajanja i razvitka novog ljudskog bića, da poštujemo dostojanstvo i veličinu ljudske osobe te da svojim razumijevanjem i pomoću osmislimo i pomognemo neplodnu bračnu ljubav."⁴³

Logično slijedeći dosad analizirane cjeline unutar projekta, stigli smo i do pitanja odnosa prema neželjenim trudnoćama. Pitanje izazvanog abortusa osjetljiva je tema, ali i problem čije se značenje nikako ne može zanemariti, posebno s osvrtom na istraživanjem dobivene stavove ispitanika.

3.4. Nošenje s neželjenom trudnoćom

Kada se osoba nađe u stanju neželjene trudnoće, najčešće pribjegava krajnjem rješenju: eliminaciji začetog života. Suvremene su farmakološke tehnike za taj čin postale profinjenije, a granica među njihovim varijacijama, između kontracepcije i samog pobačaja, postala je vrlo nejasna, nudeći abortivna sredstva interceptiva i kontragestativa unutar iste generičke vrste sredstava za tzv. sprječavanje trudnoće.

Pobačajnom mentalitetu antiprokreativne današnjice pridone nose pravna legalizacija, antinatalna politika, kriza majčinstva, indiferentno društvo, nepovoljno materijalno stanje, emotivna nezrelost, gubitak osjećaja za požrtvornost i altruizam, sveopće pomanjkanje ljubavi općenito, a onda i ljubavi za život koji se rađa.

⁴² Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, GK, Zagreb, 1994., br. 2379; 2375.

⁴³ Petar Šolić, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti...*, 259.

S jedne strane, Rimokatolička crkva zabranjuje abortus, dok s druge strane feministice i liberali smatraju da su kontrola rađanja i abortus osnovna ženska prava.

Glavna briga i nastojanje Kristove Crkve jest da se život zaštićuje i unaprjeđuje. To se ostvaruje osvješćivanjem težine zločina kojim se izravno ubija život pred kojim smo sami odgovorni za njegovo nastajanje, te naglašavanjem ontološko-antropološko-pravnog statusa ljudskog embrija, kao konkretnog ljudskog bića od samih trenutaka njegova začeća, po kojem mu pripada neosporivo/urođeno/temeljno pravo na život.

“Prvo pravo ljudske osobe jest pravo na život. Ima i drugih prava koja su čovjeku dragocjena, ali pravo na život temelj je i uvjet za ostala prava. Ni na koji način ne spada na društvo ili na javnu vlast nekima priznavati, a nekima oduzimati to pravo. To pravo ne proizlazi ni iz čije dobre volje, te kao takvo traži da ga se prizna.”⁴⁴

Moderne iskustvene znanosti (genetika, biologija, embriologija) uvjerljivo i konvergentno govore o čovjeku kao potencijalnoj osobi već od začeća. Neki se pak zastupnici suvremenih bioetičkih rasprava s njima ne slažu te, ovisno o fazi embrionalnog razvoja, različito promatraju i proizvoljno pripisuju određeni status ljudskom fetusu, kao i posljedično pravo na život. Naspram tim individualističko-pluralističkim nazorima neoliberalnih bioetičkih tenzija, Katolička crkva, nedvojbeno, priznaje embriju status ljudskog bića od samih početaka njegova postojanja. Ona zagovara da se “ljudski život mora apsolutno poštovati i štiti od samog trenutka njegova začeća”.⁴⁵

“Od prvoga časa postojanja, to jest otkad se uobličili kao oplodena jajna stanica, plod ljudskog rađanja traži bezuvjetno poštovanje koje se prema čudorednome zakonu duguje čovjeku u odnosu na njegovu tjelesnu i duhovnu cjelokupnost. Ljudsko se stvorenje mora poštovati i s njime valja postupati kao s osobom od samoga začeća, pa mu se od toga istoga časa moraju priznati prava osobe, među kojima je prije svih nepovredivo pravo na život koje ima svako nedužno ljudsko stvorenje.”⁴⁶

⁴⁴ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Dichiarazione sul aborto...*, br. 11.

⁴⁵ *HV*, br. 14.; *FC*, br. 30.

⁴⁶ Kongregacija za nauk vjere, *Donum vitae – Dar života. Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja* (22. II. 1987.), KS, Dokumenti 88, Zagreb, 1987., 79.

Pobačaj se nikad ne smije odobravati, ali ponajprije treba ukloniti njegove uzroke. Sve to iziskuje niz akcija: od društveno-kulturološke, političke, socijalne do crkveno-pastoralne. Najvažnija zadaća Crkve u tim okolnostima jest pokušati spriječiti da do pobačaja dođe i učiniti sve da se ugroženim ženama pomogne savjetovanjem i duhovnom potporom krugovima spašavanja *pro lifea*. Od same se medicinske struke, sukladno zadaći liječnika, zahtijeva da uzdržava i unaprjeđuje život, a nikako da ga se uništava, pogotovo ne u stadiju kada je najranjiviji. U konačnici, moralno-pastoralni zahtjev imperativno nalaže da se dostojanstvo osobe nužno prizna svakom ljudskom biću od samog začeća.

LE DIMENSIONI DELLA SESSUALITÀ NELLA VITA CONIUGALE E FAMILIALE

Sommario

L'articolo presenta i risultati dell'indagine dedicate agli ambiti del morale sessuale, diretta verso la vita prematrimoniale e matrimoniale, come parte del progetto scientifico di studio della Facoltà cattolica in Đakovo sull' "Identità cattolica e qualità della vita familiare e matrimoniale". Nell'articolo si analizzano quattro dipartimenti, quali cercano di rendersi conto dell'identità dei credenti sull'ambito dei: consumi prematrimoniali; l'uso dei metodi naturali per regolare la fertilità, l'opinione verso la procreazione medicalmente assistita – la fecondazione artificiale; l'accettazione della gravidanza indesiderata, i punti sull'aborto. Nella prima parte sono indicati gli obiettivi e l'ipotesi riguardante ai nostri ambiti, mentre nella seconda parte si sta designando i risultati degli studi di progetto scientifico, descrivendo le cause sociologiche e teologiche di fondo, del problema d'allontananza dagli insegnamenti cattolici nell'attinenza di comportamento morale, spesso individualmente interpretato. Il lavoro si termina con le indicazioni moral-pastorali come l'indirizzamento per una testimonianza più autentica e fedele dell'identità cattolica con la riuscita di una vita matrimoniale e familiare più qualitativa.

Parole chiavi: *morale di sessualità, consumi prematrimoniali, metodi naturali, infertilità fisica, fecondazione artificiale, gravidanza indesiderata.*